

Kirjastot

- Yleiset kirjastot
- Tieteelliset kirjastot
- Erikoiskirjastot
- Kirjaston käyttö
  - Haku hyllystä
  - Haku kokoelmista
  - Lainaus ja kaukolainaus
  - Kirjaston tilat ja laitteet
- Verkkokirjastot

Kirjastot

Suomen kirjastolaitos koostuu yleisten ja tieteellisten kirjastojen verkostosta. Lähin kirjastosi on tavallisesti kunnan- tai kaupunginkirjasto. Näiden rinnalla käytössäsi ovat korkeakoulujen yhteydessä toimivat tieteelliset kirjastot.

Erilaisia kirjastoja:

- **yleiset kirjastot**
  - maakuntakirjastot
  - yleisten kirjastojen keskuskirjasto
- **tieteelliset kirjastot**
  - tieteelliset keskuskirjastot
- **varastokirjasto**
- **erikoiskirjastot**

Yleiset kirjastot

Yleisiä kirjastoja ovat kuntien ja kaupunkien kirjastot lähikirjastoineen. Suomen jokaisessa kunnassa on kunnan ylläpitämä yleinen kirjasto. Yleisillä kirjastoilla oli vuonna 2001 yhteensä 989 palveluyksikköä.

Kirjastojen tehtävänä on aineiston hankinta, varastoiminen, järjestäminen ja sen tarjoaminen asiakkaiden käyttöön omista kokoelmista tai kaukopalveluna muista kirjastoista. Kirjastot järjestävät aineistoa luetteloimalla ja luokittamalla sitä, jotta se olisi mahdollisimman helposti mahdollisimman monen löydettävissä. Yleiset kirjastot ovat asuinkunnasta riippumatta kaikkien käytettävissä, niinpä espoolainen voi lainata Nurmeksien kirjastosta hankittuaan Nurmeksien kirjastokortin. Suomessa ei vielä voi lainata samalla kortilla kaikista kirjastoista. Yleisten kirjastojen kokoelmissa ja palveluissa on pyritty laaja-alaisuuteen ja yleispätevyyteen.

Maakuntakirjastot

Suomessa on 20 maakuntakirjastoa, jotka ovat sijoittuneet suuriin kaupunkeihin. Ne ovat oman alueensa keskuskirjastoja sekä kaukopalvelukeskuksia ja keräävät omaan maakuntaansa liittyvää aineistoa. Helsingin kaupunginkirjasto on yleisten kirjastojen keskuskirjasto. Maakuntakirjastojen toimialueet selviävät mm. Kotimaisen kaukopalvelun käsikirjasta, <http://pandora.lib.hel.fi/kaukopal/kasikirja/index.html>

Internetistä, Kirjastot.fi-sivustolta, <http://www.kirjastot.fi>, löytyy lista Suomen yleisten kirjastojen kotisivuista ja kokoelmatietokannoista.

Tieteelliset kirjastot

Suurimmat tieteelliset kirjastot toimivat yliopistojen ja korkeakoulujen yhteydessä. Ne palvelevat lähinnä tieteellistä tutkimusta ja korkeakouluopetusta ja voivat olla joko yleistieteellisiä tai erikoiskirjastoja. Tieteellisiin kirjastoihin hankitaan kirjallisuutta tieteenaloilta, joita niiden kehysorganisaatiossa opetetaan ja tutkitaan. Yliopistojen ja korkeakoulujen kirjastot ovat kaikkien käytettävissä.

Tieteellisten kirjastojen joukossa on keskuskirjastoja ja vapaakappalekirjastoja. Helsingin yliopiston kirjasto toimii Suomen kansalliskirjastona. Keskuskirjastojen tehtävänä on mm. kartuttaa mahdollisimman kattavaa kokoelmaa alueensa kirjallisuudesta ja hoitaa tietopalvelua. Ne toimivat myös alueensa tiedon kaukopalvelukeskuksina.

Suomessa on yhdeksän tieteellistä keskuskirjastoa:

kirjasto	määräysvuosi	tieteenalat
Eduskunnan kirjasto, Helsinki http://lib.eduskunta.fi/Resource.phx/kirjasto/index.htm	1984	Oikeus- ja valtiotieteet
Helsingin kauppakorkeakoulun kirjasto http://lib.hse.fi/FI/	1977	Taloustieteet
Helsingin yliopiston kirjasto http://www.lib.helsinki.fi/	1982	Humanistiset tieteet
Jyväskylän yliopiston kirjasto http://kirjasto.jyu.fi/showtext.php?lang=fin&keyword=etusivu	1977	Kasvatustieteet, psykologia, liikuntatieteet
Tampereen yliopiston kirjasto http://www.uta.fi/laitokset/kirjasto/	1984	Sosiaali- ja viestintätieteet
Teknillisen korkeakoulun kirjasto, Helsinki http://lib.tkk.fi/	1971	Tekniikka ja sen perustana olevat luonnontieteet
Terveystieteiden keskuskirjasto, Helsinki http://www.terkko.helsinki.fi/	1977	Terveystieteet, lääketiede, hoitotiede
Tilastokirjasto, Helsinki http://www.stat.fi/tup/tilastokirjasto/	1982	Tilastot
Viikin tiedekirjasto, Helsinki http://helix.helsinki.fi/infokeskus/kirjasto/	1977	Luonnontieteet

Vapaakappalekirjastoja on kahdeksan. Ne saavat vapaakappalelain perusteella yhden kappaleen kutakin Suomessa painettua tai Suomessa levitettäväksi tarkoitettua painotuotetta. Saatujen vapaakappaleiden perusteella tehdään Suomen kansallisbibliografiaa. Vapaakappalekokoelmien käytössä on kirjastokohtaisia rajoituksia, esim. kirjasto ei anna kokoelmastaan kotilainoja.

Lista Suomen vapaakappalekirjastoista

(<http://www.lib.helsinki.fi/julkaisualue/vapaakappaleet/kirjastot.htm>), jota ylläpitää Helsingin yliopiston kirjasto.

Suomen elokuva-arkisto (<http://www.sea.fi/arkistopalvelut/tallettaminen/>) tallentaa kotimaiset elokuvat ja videot.

Suomen tieteellisten kirjastojen kotisivu, Tilke (<http://www.lib.helsinki.fi/tilke/>),

tarjoaa suorat yhteydet koti- ja ulkomaisiin kirjastoihin. Sivulla on myös Suomen tieteellisten kirjastojen opas.

Erikoiskirjastot

Erikoiskirjastoja ovat erilaisten tutkimuslaitosten, virastojen, yritysten, ammattikorkeakoulujen, keskiasteen oppilaitosten ja tieteellisten seurojen kirjastot. Nämä ovat usein keskittyneitä oman alansa tutkijoiden, henkilökunnan tai oppilaitoksen opiskelijoiden tietopalveluun. Ulkopuolisten asiakkaitten käyttöoikeudet näissä kirjastoissa ovat rajattuja. Kaikille avoimia erikoiskirjastoja ovat mm Tilastokirjasto (<http://www.stat.fi/tup/tilastokirjasto/>) ja Suomalaisen kirjallisuuden seuran kirjasto (<http://www.finlit.fi/kirjasto/>).

Muita esimerkkejä erikoiskirjastoista (<http://www.lib.helsinki.fi/tilke/erikoiskirj.html>):

- virastokirjastot
- tutkimuslaitosten kirjastot

Kuopissa on Varastokirjasto (<http://www.nrl.fi/>), jossa säilytetään kirjastojen poistamaa vähän käytettyä aineistoa. Se myös kaukolainaa sinne talletettua aineistoa. Varastokirjasto ei peri kirjastoilta maksua lähettämistään lainoista tai kopioista.

Tietoja suomalaisista erikoiskirjastoista löydät Suomen tieteellisten kirjastojen oppaasta (<http://www-db.helsinki.fi/kirjastot/>).

Kirjaston käyttö

Kirjasto palvelee erityisesti omaehtoisessa opiskelussa. Yleisten kirjastojen vastuulla on yleissivistävä opiskelu ja ammattiin liittyvä tai harrastusluonteinen aikuisiässä tapahtuva opiskelu. Opiskelu on monimuotoista ja kirjallisiin tehtäviin tarvitaan yleensä useita tiedonlähteitä. Aineistoa etsiessäsi ensimmäiseksi kannattaa käydä kirjastossa, sillä siellä tieto on paremmin organisoitua kuin tietoverkoissa. Etuna on myös se, että turha tieto on tehokkaasti karsittu pois.

Yleinen kirjasto tarjoaa käyttöösi mm.

- kokoelmat: kirjat, lehdet ja muun aineiston
  - perusteoksia eri aloilta
  - tietoa kaikilta aloilta
- välineitä, opastusta ja neuvontaa tiedonhakuun
  - miten tieto löytyy
  - mistä lähteistä kannattaa etsiä
  - lähteiden tason arviointia
- lukupaikkoja rajoitetusti
- maksuttomat palvelut
  - lainaus ja neuvonta
  - lukusalin käyttö
  - omatoiminen tiedonhaku
- maksulliset palvelut
  - kaukopalvelu
  - kopiointi

Paikkakuntien kesken on eroja palvelujen saatavuudessa ja kokoelmien laajuus sekä niiden sisältö vaihtelevat. Kirjastojen palvelut vaihtelevat kirjaston sijainnin ja koon mukaan. Isommissa kirjastoissa on laajemmat varastot ja useampia erillisiä palveluosastoja kuten musiikkiosasto ja lehtisalit. Kirjaston käytössänsäilytyksessä selvitetään, miten kirjastoa käytetään. Tutustu oman kirjastosi käyttösääntöihin, jotka löydät kirjastosta tai sen kotisivuilta.

Haku hyllystä

Kirjaston toiminta-ajatukseen kuuluu, että löydät etsimäsi itsenäisesti. Kirjoja voit etsiä kirjastosta eri tavoin. Apuneuvoina voit käyttää asiakaspäätteitä, luokitusopasta ja asiasanastoja. Voit myös kävellä sopivalle hyllylle ja selailla siellä olevia kirjoja. Kirjaston kokoelmat on ryhmitelty sisällön mukaisiin luokkiin ja kullakin luokalla on oma paikkansa kirjastossa.

Tietokirjat ovat järjestyksessä aiheen mukaan. Aineisto jaetaan sisältönsä mukaan kymmeneen pääluokkaan (0-9), jotka jaetaan edelleen alaluokkiin. Jokaiselle aiheelle annetaan oma luokka, joka merkitään numerosarjalla, esim. 50.13, joka on yleensä teoksen paikkamerkki hyllyssä. Kirjastoissa käytetään erilaisia luokitusjärjestelmiä. Yleisissä kirjastoissa luokituksena käytetään yleisten kirjastojen kymmenluokitusta. Tämä luokitus on myös Internetissä: Verkko-Ykl (<http://ykl.kirjastot.fi/>). Monissa tieteellisissä ja erikoiskirjastoissa käytetään Yleistä kymmenluokitusta, UDK:ta (<http://www.udcc.org/scheme.htm>). Sekin perustuu tiedonalojen jakamiseen kymmeneen pääluokkaan ja tarvittaessa alaluokkiin.

Hyllyissä on opasteet ja kirjan selässä on tarra, josta näkyy kirjan luokka. Kussakin luokassa kirjat ovat tekijän tai kirjan nimen mukaan aakkosjärjestyksessä. Yleisissä kirjastoissa kirja sijoitetaan hyllyyn seuraavasti:

- jos kirjalla on tekijä, tekijän sukunimen alkukirjaimien mukaan
- jos tekijöitä on kaksi tai kolme, ensimmäisen tekijän sukunimen alkukirjainten mukaan
- jos tekijää ei ole tai tekijöitä on enemmän kuin kolme, tai teos on toimitettu (toim. ed.), kirjan ensimmäisen sanan alkukirjainten mukaan.

Jos etsit tietoa jostakin asiasta, selvitä luokitusoppaan avulla haluamasi aihealueen luokka ja suunnista sen jälkeen suoraan oikealle hyllylle tutkimaan siellä olevaa aineistoa. Hakiessasi kirjaa suoraan hyllystä muista, että teos voidaan sijoittaa vain yhteen paikkaan (luokkaan) silloinkin, kun se käsittelee useaa eri aihealuetta. Kirjaston tietokanta onkin ylivoimaisin tapa jäljittää aineistoa kirjastossa. Kokoelmaluettelo ilmaisee julkaisun hyllyluokituksen eli paikan, jossa julkaisu kirjastossa sijaitsee.

Haku kokoelmista

Voit etsiä aineistoa kirjaston kokoelmaluettelosta tietokoneella joko kirjastossa tai Internetin välityksellä kotoa tai muualta. Kokoelmatietokanta kertoo julkaisuista ns. bibliografisten tietojen (mm. tekijä, nimi, julkaisija, sivumäärä) lisäksi siihen liitetyt asiasanat ja luokka. Kokoelmatietokannasta näet myös

- onko kirja hyllyssä vai jo jollakin toisella lainassa
- mistä hyllystä kirja löytyy

Lähes kaikkien kotimaisten kirjastojen kokoelmaluettelot ovat nykyisin verkossa. Seuraavassa kerrotaan lyhyesti, miten voit hakea kurssikirjaa kirjastojen kokoelmista niiden www-sivujen kautta.

1. Yleiset kirjastot

Yleisten kirjastojen kirjoja ja muuta aineistoa ei toistaiseksi voi etsiä yhdestä tietokannasta, koska kokoelmien tiedot on talletettu yli 135 erilliseen tietokantaan. On olemassa kuitenkin tietokantoja, joista voit etsiä useamman yleisen kirjaston kokoelmasta yhtä aikaa. Näitä ovat erilaiset monihaut.

Yleisten kirjastojen kotisivulta voit kätevästi etsiä Pikahaulla (<http://www.kirjastot.fi/>) teoksen nimen mukaan. Pikahausta tosin joudut hakemaan aineistoa yhdestä kirjastosta kerrallaan, mutta sivulle on kerätty monen kirjaston Internet-hakuliittymä. Kaikkien yleisien kirjastojen kokoelmat eivät ole mukana pikahaussa.

Monihauilla (<http://www.kirjastot.fi/fi-FI/tiedonhaku/perusteita/hakutavat>) voit hakea usean kirjaston, mutta et kaikkien, kokoelmista samanaikaisesti. Monihaut on tarkoitettu kirjojen ja muun

aineiston sijaintitietojen etsintään, ei monimutkaisiin tiedonhakuihin. Kaikkien kirjastojen kokoelmat eivät ole myöskään monihaussa.

2. Korkeakoulukirjastot

Suomen korkeakoulukirjastot ovat hankkineet yhteisen Voyager-nimisen kirjastojärjestelmän, jossa on yhtenä osana Web Voyage-käyttöliittymä. Sen kautta korkeakoulukirjastojen kokoelmatietokannat ovat käytettävissä maksutta avoimesti Internetin kautta. Jokainen kirjasto on antanut omalle kokoelmaluettelolleen oman nimen, esim. Turun yliopiston kirjaston kokoelmaluettelon nimi on Volter ja Joensuun yliopiston kirjaston Joecat. Web Voyagessa on kaksi hakutapaa :perushaku ja yhdistelmähaku. Hakunäytöillä on ohjeita ja esimerkkejä erilaisista hakutavoista. Yliopistokirjastojen kokoelmatietokantojen lista (<http://www.lib.helsinki.fi/tilke/yokirjastot.html>) löytyy Tieteellisten kirjastojen sivuilta.

Valtakunnallinen Linnea-verkko yhdistää korkeakoulukirjastojen, Eduskunnan kirjaston ja Varastokirjaston kokoelmaluettelot. Yhteisen kokoelmaluettelon nimi on Linda-yhteistietokanta (<https://linda.linneanet.fi/>). Lindassa on mukana on myös joukko muita tieteellisiä kirjastoja sekä Suomen kansallisbibliografia, Fennica. Lindan käyttö on maksullista ja edellyttää käyttösopimusta sen tuottajan, Helsingin yliopiston kirjaston kanssa. Lindaan pääsee kuitenkin maksutta korkeakoulujen kirjastoissa ja kaikissa Suomen yleisissä kirjastoissa. Fennica-tietokanta (<https://fennica.linneanet.fi/>) on avoimesti käytettävissä kaikkialta.

3. Korkeakoulukirjastojen kurssikirjastot

Osassa korkeakoulukirjastoja kurssikirjat löytyvät kirjaston kokoelmatietokannasta ja lainassa olevia voi varata kirjastotietokannan kautta.

Kirjastojärjestelmästä riippumatta voit hakea kurssikirjaasi kirjan nimekkeellä (nimellä), tekijällä tai asiasanalla.

- **Nimeke**
Kirjan tai muun julkaisun nimi. Esim. Maailmanlaajuiset ympäristöongelmat. Mikäli tiedät julkaisun nimen, sillä kannattaa hakea ensin.
- **Tekijä**
Kirjan tai muun materiaalin tekijä. Sukunimi, Etunimi. Esim. Lehtinen, Erno
- **Asiasanahaku**
Asiasanat kuvaavat kirjan sisältöä. Asiasanat ovat määritellyssä muodossa ja ne löytyvät Yleisestä suomalaisesta asiasanastosta (<http://ykl.kirjastot.fi/index.aspx>), joka on käytettävissä kirjastossa tai verkkoversiona.

Lainaus ja kaukolainaus

Kirjastoissa asioidessasi tarvitset kirjastokortin, jonka saat täytettyäsi hakemuslomakkeen. Allekirjoitettuasi hakemuslomakkeen sitoudut noudattamaan kirjaston sääntöjä, laina-aikoja sekä maksamaan säädetyt maksut. Kortti on kuin luottokortti. Olet vastuussa kortillasi lainatusta materiaalista, joten ilmoita kortin katoamisesta heti kirjastoon. Lainausautomaatilla lainatessasi tarvitset aina kirjastokortin. Monien yleisten ja tieteellisten kirjastojen asiakkailta on mahdollisuus varata ja uusia lainojaan sekä perua tekemiään varauksia Internetin kautta. Tämän voi tehdä henkilö, joka on hankkinut kirjaston kirjastokortin ja siihen liittyvän henkilökohtaisen käyttäjätunnuksen.

Kaukolainaus

Kaukopalvelu on kirjastojen välistä yhteistoimintaa. Kirjastot eivät lähetä kirjoja postitse suoraan lainaajalle, vaan toiselle kirjastolle. Kaikkia Suomen kirjastoja sitovat kaukopalvelun yleisohjeet (<http://www.kirjastot.fi/fi-FI/kirjastoala/kaukopalvelu/ohjeet>). Niissä todetaan esimerkiksi: "kirjastot voivat pidättäytyä lainaamasta tiettyä aineistoaan, esimerkiksi kurssikirjoja muiden oppilaitosten opiskelijoille".

Kaukolainan saanti voi kestää useitakin viikkoja. Varmin tapa saada ajoissa kysytty tenttikirja, on tilata se riittävän aikaisin.

Miten kaukolainaus tapahtuu?

Kaukolainauspyynnön voit tehdä lähimmässä kirjastossa, joissain kirjastoissa myös Internetin kautta. Tilausvaiheessa täytät lomakkeen. Tilauksen käsittely on sitä nopeampaa, mitä tarkemmat tiedot sinulla on tilattavasta aineistosta heti alkuvaiheessa. Ilmoita lomakkeessa myös tieto siitä, mistä olet saanut tiedot tilattavasta aineistosta.

Mitä se maksaa?

Monet kirjastot perivät jokaisesta kaukolainatilauksesta maksun jo tilausta jätettäessä. Sen lisäksi tilaaja maksaa lähettävän kirjaston mahdollisesti perimän maksun, joka maksetaan aineistoa haettaessa. Kopiot maksavat yleensä aina.

Kirjaston tilat ja laitteet

Kirjastoissa on kokoelmien lisäksi lehtisaleja, joissa voit lukea sanomalehtiä ja eri alojen aikakauslehtiä. Monissa kirjastoissa on rauhallisia lukupaikkoja, lukusaleja ja erilaisia ryhmätyöhuoneita. Lähes kaikissa yleisissä kirjastoissa voit varata tietokoneen tiedonhakuja varten tai muuhun Internet-käyttöön esimerkiksi sähköpostin lukemista varten. Monien kirjastojen tietokoneilla voit käyttää erilaisia hyötyohjelmia kuten tekstinkäsittely- ja taulukkolaskentaohjelmia.

Verkkokirjastot

Kirjastot ovat siirtäneet perinteisen kirjaston idean verkkoon. Kirjastojen verkkopalvelut ovat portaaleja, jotka tarjoavat helppokäyttöisen väylän hakupalveluihin ja valikoituihin www-aineistoihin. Toukokuussa 2002 Suomen 448 kunnan kirjastosta kotisivu oli 390 kirjastolla ja kokoelmatietokanta tarjolla verkossa 365:llä. Kirjastojen kotisivuilta löydät esim. kirjastojen yhteystiedot ja aukioloajat.

Enemmistö kirjastojen kokoelmatietokannoista on käytettävissä Internetissä. Verkon kautta onnistuu kirjastoaineiston selaus, voit siis katsoa, mitä kirjoja ja lehtiä kirjastoissa on. Voit myös tarkistaa, mitkä kirjat ovat paikalla tai mitkä ovat lainassa. Osassa kirjastoluetteloita voit myös tehdä varauksia, perua niitä ja uusia lainojasi. Tähän tarvitset kyseisen kirjaston kirjastokortin ja usein myös käyttäjätunnuksen sekä salasanan.

Mobiilipalvelut

Jotkut kirjastot, lähinnä tieteelliset, ovat ottaneet käyttöön maksullisia mobiilipalveluita. Niiden käyttö edellyttää sopimusta (rekisteröitymistä) kirjaston kanssa ja kirjastokorttia. Asiakkaat voivat hoitaa monet lainausasiat matkapuhelimella. Esimerkiksi lainoja voi uusia tekstiviestikomennolla, samoin tilata varatun aineiston saapumisilmoituksen. Mobiilipalveluja voit käyttää esimerkiksi Teknillisen korkeakoulun kirjaston ja Helsingin kaupunkorkeakoulun kirjaston asiakkaana.

Eräillä yleisillä kirjastoilla on käytössä varatun aineiston saapumisilmoituksen lähetyksen tekstiviestinä. Myös Linnea-tietokannat ovat maksua vastaan tekstiviestin päässä. Maksu veloitetaan puhelinlaskussa. Lisää tietoja saat kirjastoista tai niiden kotisivuilta.

Suomen yleisten kirjastojen etusivulla Kirjastot.fi:ssä on kirjasto-tietokanta (<http://www.kirjastot.fi/fi-fi/kirjastot/>), joka sisältää tietoa kaikista Suomen yleisistä kirjastoista.

Internetissä toimivien tietokantojen lisäksi kysymyksiä voi myös esittää suoraan kirjastonhoitajille sähköisellä lomakkeella. Kirjastot.fi-sivulla on Kysy kirjastonhoitajalta –palvelu (<http://www.kirjastot.fi/tietopalvelu>), jossa kysyjälle vastataan henkilökohtaisesti sähköpostitse mahdollisimman pian. Kysymyksistä ja vastauksista muodostuu arkisto, jota kuka tahansa voi käyttää tietoa etsiessään.